
HUDEBNÍ VÝCHOVA

1. – 4. ročník osmiletého gymnázia

I. Charakteristika a cíle předmětu

Hudební výchova v 1. – 4. ročníku osmiletého gymnázia navazuje na předmět hudební výchova na 1. stupni základní školy. Rozvíjí, kultivuje a prohlubuje to, co žák již získal na prvním stupni základní školy a soustavou pěveckých, poslechoových, instrumentálních a hudebně pohybových činností vede žáka k aktivní percepci, reprodukci a částečně i produkci hudby a k pochopení základních pojmů z hudební teorie.

Hudební výchova se realizuje v činnostech pěveckých, poslechoových, instrumentálních a hudebně pohybových. Cílem hudební výchovy na nižším stupni osmiletého gymnázia je rozvoj hudebních schopností a dovedností žáků, jejich hlasové kultury, melodického a harmonického cítění, smyslu pro rytmus, formu, rozvoj hudební paměti, představivosti a fantazie. Žáci prostřednictvím hudebních činností rozvíjejí receptivní, reprodukční a produkční schopnosti a dovednosti, získávají vhled do hudební kultury naší a světové, jejich prostřednictvím se učí rozumět hudebně vyjadřovacím prostředkům a společenským funkcím hudby jednotlivých uměleckých epoch, získávají orientaci v jejím slohovém a stylovém rozvrstvení.

II. Obsah učiva

Přehled tematických celků

1. Pěvecké, instrumentální a hudebně pohybové činnosti
2. Lidský hlas
3. Stupnice, intervaly, akord, harmonizace
4. Hudební materiál, hudebně výrazové prostředky
5. Hudba lidová a umělá, lidový tanec
6. Hudba spojená s jinými druhy umění
7. Hudební nástroje a jejich využití v hudbě, hudební tělesa
8. Hudební forma
9. Člověk a hudební dílo
10. Česká a světová hudba
11. Moderní hudba
12. Hudba a technika

Obsah tematických celků:

1. Pěvecké, instrumentální a hudebně pohybové činnosti

Hlasová výchova

Rozvoj správných pěveckých návyků – správný postoj; dýchání, dechová opora, střídavý dech; tvorba tónu, hlavová rezonance, zvětšování hlasového rozsahu, správná artikulace, hlasová hygiena; zpěv dvojhlasu popřípadě trojhlasu, lidový dvojhlas, prodleva, kánon.

Intonace

Intonace jednoduchých melodií v dur i moll, rozvoj intonačních dovedností (opěrné písně, tonální metoda intonace intervalů apod.). Zpěv v lidovém dvojhlasu, částečně trojhlas. Sluchová analýza základních intervalů. Melodický diktát.

Rytmus

Rozšiřování rytmických znalostí a dovedností; dvoudobý, třídobý a čtyřdobý takt, kresba základních taktovacích gest, rytmický diktát.

Instrumentální a hudebně pohybové činnosti

Hra instrumentálních doprovodů k vokálním projevům, improvizace předeher, meziher a doher, využití nástrojové hry žáků hrajících na klasické hudební nástroje. Hudebně pohybový projev vázaný na tance; lidové tance jako polka, salonní tance např. valčík, moderní tance, country tance apod.

Poslechové činnosti

Aktivní přístup k poslechu; zpěv a hra motivů i témat skladeb, hudební rozbor skladeb obsahový i formální (podle stupně hudební vyspělosti žáků).

2. Lidský hlas

Lidský hlas z hlediska funkce; ústrojí, podléjící se na vzniku hlasu; hlasová hygiena; druhy lidského hlasu a zpěvní hlasy.

Poslechové činnosti: např. tenorové árie v podání L. Pavarottiho, B. Smetana – Prodaná nevěsta – árie Vaška, duet Jeníka a Kecalá, duet Mařenky a Jeníka, A. Dvořák – Rusalka – árie Rusalky, Prince, Ježibaby, Vodníka, dětské sbory – např. B. Foerster – Píseň apod.

3. Stupnice, intervaly, akord, harmonizace

Stupnice dur a moll melodická, harmonická a aiolská, církevní mody; intervaly základní a odvozené, sluchová analýza intervalů, jejich intonování (opěrné písně); akord, terciová stavba, obraty, dominantní septakord, sluchová analýza kvintakordu dur a moll a jejich obrátů, jejich intonování, zmenšený a zvětšený kvintakord; harmonizace jednoduchých melodií pomocí akordů T,S,D popřípadě vedlejších stupňů (bluesovka T/T/T⁷/S/S/T/T/D⁷/S⁷/T/T, houpačka T/VI./S/D/).

4. Hudební materiál, hudebně výrazové prostředky

Tón, vlastnosti tónu, nota; melodie, rytmus, harmonie, dynamika, barva; kontrast a gradace; polyfonie a homofonie.

Poslechové činnosti: např. F. M. Bartholdy – Koncert pro housle a orchestr e moll, I. Stravinskij – Svěcení jara, K. Penderecki – Jitřní, J. S. Bach – Umění fugy, B. Smetana – Vyšehrad, M. P. Musorgskij – Obrázky z výstavy, G. F. Händel – Alleluja apod.

5. Hudba lidová a umělá, lidový tanec

Lidová hudba vokální a instrumentální, hudební regiony, lidová hudba v okolních zemích, lidový tanec (polka, mateník, mazurka aj.), lidové hudební nástroje, hudební skladby ovlivněné lidovou hudbou; umělá hudba, píseň umělá a zlidovělá.

Poslechové činnosti: např. V. Novák – Jihočeská svita, A. Dvořák – Moravské dvojzpěvy, písně Fanóša Mikuleckého, B. Martinů – Otvírání studánek, F. Schubert – Pstruh, písně H. a P. Ulrychových, Hradištan, lidová poezie ve skladbách našich hudebních skladatelů – L. Janáček, P. Eben, Z. Lukáš apod.

6. Hudba spojená s jinými druhy umění

Hudba a tanec – balet, výrazový tanec, moderní tanec; hudba a slovo – melodram, recitace spojená s hudbou; hudba na jevišti – opera, opereta, muzikál; filmová hudba, hudba v multimédiích.

Poslechové činnosti: např. S. Prokofjev – Julie děvčátko, A. Chačaturjan – Šavlový tanec, ukázky moderních tanců – disco tance, hiphop, techno, J. A. Benda – Ariadna na Naxu, Z. Fibich – Vodník, J. Suk – Pohádka, G. Verdi – sbor Židů, J. Offenbach – Kankán, O. Nedbal – Jsem jeden z diplomatů, písně z muzikálů West Side story, Jesus Christ Superstar, Hair, Starci na chmelu, Kdyby tisíc klarinetů apod., soundtracky z filmů Dobytí ráje, Titanic apod.

7. Hudební nástroje a jejich využití v hudbě, hudební tělesa

Strunné nástroje, dechové nástroje, nástroje bicí (samozvučné a blanzovučné); akustické, elektricky zesílené a elektrofonické; smyčcový orchestr, symfonický orchestr; sólo, duo, trio, kvarteto, kvinteto atp., sbor dětský, mužský, ženský, smíšený.

Poslechové činnosti: např. V. Trojan – Slavíkův koncert, Starý žabák, J. K. Krumholz – Koncert pro harfu a orchestr B dur, L. Janáček – Symfonieta, J. Haydn – Symfonie č. 94 „S úderem kotlů“, B. Britten – Průvodce mladého člověka orchestrem, M. Ravel – Bolero, B. Smetana – Z domoviny, A. Dvořák – Moravské dvojzpěvy, A. Dvořák – II. Tercet, B. Smetana – Z mého života, Dobrý večer kvintet, K. H. Stockhausen – elektronické kompozice, B. Martinů – Otvírání studánek, B. Smetana – Má hvězda, C. Orff – Carmina Burana apod.

8. Hudební forma

Perioda; malá a velká písňová forma, píseň strofická a prokomponovaná, variace, sonáta a symfonie, fuga, koncert, kantáta a oratorium.

Poslechové činnosti: např. F. Schubert – Pstruh, Král duchů, W. A. Mozart – Menuet z Haffnerovy symfonie, L. van Beethoven – Variace na téma opery W. A. Mozarta Don Giovanni, L. van Beethoven – Symfonie č. 5 c moll Osudová a Symfonie č. 9 d moll s Ódou na radost, J. S. Bach – Umění fugy, J. S. Bach – Koncert d moll pro dvoje housle a orchestr, G. F. Händel – Mesiáš, S. Prokofjev – Alexandr Něvský apod.

9. Člověk a hudební dílo

Skladatel, interpret, posluchač, partitura, slavné hudební osobnosti, hudební kulisa, hudba a nešvary spojené s ní (drogy, alkohol).

Poslechové činnosti: např. W. A. Mozart – Sonáta pro cembalo a housle F dur KV 30 (skladba osmiletého autora), Beatles – Yesterday (originální interpretace a další možní interpreti), B. Smetana – Vltava – ukázka partitury, Jim Morrison a Jimmi Hendrix (oběti drog), skladby slavných světových a českých interpretů, skladatelů apod.

10. Česká a světová hudba

Nejstarší hudební památky; křesťanský zpěv; hudba v době gotiky; husitský chorál; renesance jako vrchol vokální polyfonie; J. S. Bach, G. F. Händel, A. Vivaldi; české baroko; J. Haydn, W. A. Mozart, L. van Beethoven; naši umělci v době klasicismu, J. Mysliveček; romantismus a národní školy; M. I. Glinka, Mocná hrstka, F. Chopin, J. Brahms, F. Litz, G. Verdi, R. Wagner, H. Berlioz, P. I. Čajkovskij; čeští romantici, B. Smetana, A. Dvořák, Z. Fibich; impresionismus, M. Ravel, C. Debussy; hudba 20. století, Pařížská šestka, B. Martinů, J. Suk, L. Janáček, I. Stravinskij, P. Hindemith, B. Britten, A. Schönberg a jeho dodekafonie, A. Hába a jeho čtvrttónový systém, další směry 20. století (seriální hudba a O. Messiaen, P. Boulez, elektronická hudba a K. Stockhausen, aleatorní hudba a J. Cage, W. Lutosławski, postmodernismus a syntézy ...).

Poslechové činnosti: např. Seikilova píseň, gregoriánský chorál, Hospodine, pomiluj ny, Svaty Václave, G. de Machaut – Jestliže žal mne sužuje, Moniot z Arrasu – Byl vlahý máj, Ktož jsou boží bojovníci, G. P. da Palestrina – Missa papae Marcelli, K. Harant – Missa quinis vncibus, J. S. Bach – Toccata a fuga d moll, G. F. Händel – Hudba ke královskému ohňostroji, A. Vivaldi – Čtvero ročních dob, A. Michna z Otradovic – Loutna česká, P. J. Vejvanovský – Intrády, W. A. Mozart – Kouzelná flétna – árie Královniny noci, J. Haydn – Koncert pro trubku a orchestr

Es dur, L. van Beethoven – 9. Symfonie s Ódou na radost, J. Mysliveček – Il Bellerofonte – závěrečný sbor, P. Vranický – předehra ke zpěvohře Oberon, J. L. Dusík – Sonatina G dur, M. I. Glinka – Kamarinskaja, M. P. Musorgskij – Obrázky z výstavy, N. Rimskij-Korsakov – Šeherezáda, P. I. Čajkovskij – Klavírní koncert b moll, H. Berlioz – Fantastická symfonie, R. Wagner – árie Večernice, G. Verdi – sbor Židů, F. Chopin – Mazurka a moll, J. Brahms – Uherské tance, B. Smetana – Má vlast, A. Dvořák – Symfonie č. 9 e moll, Z. Fibich – selanka V podvečer, M. Ravel – Bolero, C. Debussy – Faunovo odpoledne, A. Schönberg – Mojžš a Aron, P. Hindemith – Ludus Tonalis, B. Martinů – La Bagarre, Otvírání studánek, L. Janáček – Symfonietta, V mlhách, Po zarostlém chodníčku, J. Suk – Pohádka, Asrael, V. Novák – Slovácká suite, B. Britten – Průvodce mladého člověka orchestrem, A. Hába – Fantazie pro čtvrtónový klavír, O. Messiaen – Les Offrandes oubliées, P. Boulez – Kladivo bez pána, K. Stockhausen – Kontakty, W. Lutoslawski – Benátské hry apod.

11. Moderní hudba

Nonartificiální hudba; spirituál, ragtime, blues, boogie woogie; jazz a swing; trampská píseň; country and western; rock and roll; bigbeat; další směry moderní populární a rockové hudby (hard rock a art rock, punk, nová vlna, reggae, heavy metal, disco, rap a hip-hop, techno); folk music apod.

Poslechové činnosti: černošské spirituály a blues, S. Joplin – Maple Leaf Read, ukázky jazzové hudby v podání L. Armstronga, ukázky swingové hudby v podání orchestrů Bennyho Goodmana a Glenna Millera, písně J. Ježka, R. A. Dvorského, trampské písně v podání K.T.O. apod., písně F. Sinatra, H. Williams – Jambalaya, B. Haley – Rock around the Clock, P. Anka – Dajána, E. Presley – Love me tender aj., písně dvojice Suchý – Šlitr (Semafor), písně Beatles a Rolling Stones, Olympic – Želva, Pták Rosomák, Letadlo aj., písně M. Volka, Pink Floyd – písně z alba The Wall aj., Led Zeppelin – výběr písní, Abba – Fernando, Voulez vous aj., Queen – písně z alba Queen jazz album aj., písně Boba Dylana, Bruce Springsteena, Boba Marlyho, skupiny The Police a Stinga, R.E.M., písně našich skupin (Abraxas, Pražský výběr, apod.), písně folkových a countryových skupin našich i zahraničních, G. Gershwin – Porgy and Bess, Rhapsody in blue, skladby Chica Corey, Franka Zappy a další.

12. Hudba a technika

Audioteknika, historický vývoj, hudební nosiče, nahrávací studio, počítače a multimédia apod.

III. Přístupy k obsahu a organizaci výuky

Hudební výchova v prvním až čtvrtém ročníku osmiletého gymnázia se uskutečňuje prostřednictvím pěveckých, instrumentálních, poslechových a hudebně pohybových činností. Tyto činnosti jsou organickou součástí každé hodiny a každého probíraného tématu s tím, že v jednotlivých hodinách podle charakteru probíraného tématu mohou některé činnosti převažovat.

Obsahem činností je hlasová výchova, rozvoj rytmických a intonačních dovedností, jednohlasy i vícehlasy zpěv s doprovodem i bez doprovodu (a cappella), hra na orffovské nástroje, popřípadě i na jiné nástroje (keyboardy, flétny, kytary, klasické nástroje apod. – využíváme žáků základních uměleckých škol) s následným využitím v předehrách, mezihrách a dohrách, popřípadě ke hře jednoduchých doprovodů k tanečním písním.

Ve výuce se pracuje s hudebním materiálem, hudebně výrazovými prostředky, hudebními formami, pozornost je věnována horizontální i vertikální organizaci hudby. Ze znějící hudby jsou vyvozovány hudební pojmy a hudebně naukové poznatky. Prostřednictvím návštěv výchovných koncertů, besed a dalších hudebních aktivit se žák učí o hudbě hovořit a pokouší se tak vytvářet samostatné soudy.

Odborný gestor VÚP: Mgr. Alexandros Charalambidis, Mgr. Dalibor Matoška

---

HUDEBNÍ VÝCHOVA

1. – 4. ročník čtyřletého gymnázia 5. – 8. ročník osmiletého gymnázia

I. Charakteristika a cíle předmětu

Hudební výchova na čtyřletém gymnáziu je logickým pokračováním předmětu hudební výchova na základní škole, v pátém až osmém ročníku gymnázia osmiletého pak předmětem organicky navazujícím na hudební výchovu na nižším stupni. V prvním a druhém ročníku čtyřletého gymnázia a pátém a šestém ročníku osmiletého gymnázia je hudební výchova předmětem povinným.

Ve svém činnostním přístupu rozvíjí, kultivuje a prohlubuje to, co žák již získal na nižším stupni. Soustavou pěveckých, poslechových, instrumentálních a hudebně pohybových činností vede žáka k aktivní percepci, reprodukci a produkci hudby.

Hudební výchova se realizuje v činnostech pěveckých, poslechových, instrumentálních a hudebně pohybových. Díky těmto činnostem je hudební materiál a hudební teorie (hudební skladby, lidové a umělé písně apod.) na pozadí uměleckého slohu či žánru osvojován a zároveň konfrontován s uměleckými díly dalších druhů umění. Získané poznatky, dovednosti a zkušenosti pak žákovi umožňují hudební dílo jednak prožívat, jednak zařazovat je do uměleckého období, poznávat jeho formu, určovat styl, žánr díla, vytvářet hodnotící stanoviska. Navíc tyto poznatky přispívají i k hlubším vhledům do dalších druhů umění.

II. Obsah učiva

Přehled tematických celků

1. a 2. ročník čtyřletého a 5. a 6. ročník osmiletého gymnázia

1. Pěvecké, instrumentální a hudebně pohybové činnosti
2. Vokální a instrumentální hudba (její vývoj v jednotlivých hudebních epochách)
3. Průniky a syntézy, hledání nových cest
4. Populární hudba, její deriváty

Obsah tematických celků

1. Pěvecké, instrumentální a hudebně pohybové činnosti

Hlasová výchova

Pěvecké návyky – postoj, dýchání, tvorba tónu, hlavová rezonance, hlasová hygiena atp. Rozvoj hlasové techniky – pohyblivost a nosnost tónů, dynamika, správná dikce. Živá a přirozená pěvecká interpretace. Prostředky výrazového přednesu – legato, staccato, přízvuky, dynamika, vnější projev při interpretaci apod. Rozšiřování hlasového rejstříku. Hlasová hygiena.

Intonace

Intonace jednoduchých melodií v dur i moll, rozvoj intonačních dovedností, zpěv v lidovém dvojhlasu, trojhlasu i čtyřhlasu. Upevňování intonace čistých, velkých a malých intervalů. Rozvoj harmonického citění žáků.

Rytmus

Rytmus, metrum, dvoudobý a třídobý metrický pulz. Takt 2/4, 3/4 a 4/4; hodnoty celé, půlové, čtvrtové, osminové a šestnáctinové. Základy taktovací techniky u těchto taktů. Rytmus v takttech osminových (3/8, 6/8, 9/8, 12/8), půlových (2/2, 3/2, 4/2) a charakteristické rytmické útvary v souvislosti s probíraným učivem – hudebním materiálem (např. synkopa u hudby jazzové oblasti). Rozšiřování rytmických znalostí a dovedností (osminové takty, synkopa, triolové rytmy apod.). Posilování dovedností žáků v řízení zpívajícího kolektivu (taktovací technika nástupů, kresba taktovacích gest v různých tempech, dynamika).

Instrumentální a hudebně pohybové činnosti

Hra instrumentálních doprovodů k vokálním projevům žáků, improvizace předeher, meziher a doher, využití nástrojové hry žáků hrajících na klasické hudební nástroje.

Hudebně pohybový projev – dobové tance.

Poslechové činnosti

Aktivní uchopení poslechových činností; zpěv a hra motivů i témat skladeb, jejich melodický, rytmický a částečně i harmonický rozbor. Hudební forma. Dynamický půdorys skladby, dominující výrazový prostředek skladby apod.

Hudební teorie

Prohlubování základních poznatků a dovedností z hudební nauky na základě hudebních činností; notopis, hudební názvosloví, označení dynamiky a tempa, nejběžnější výrazy a značky vyskytující se v písničkách a v nástrojových skladbách.

2. Vokální hudba

Lidová píseň – její společenské funkce dříve a dnes; typy podle charakteru, námětu, regionálního původu; lidová píseň a tanec; vazba mezi lidovou písní a folkem.

Církevní a světský jednohlasý zpěv; gregoriánský chorál – jeho současná renesance – např. na evropských sborových festivalech. Francouzský a německý rytířský zpěv – četnost a mnohostrannost současné interpretace. Husitský chorál – aktuálnost historických hodnot pro dnešek.

Poslechové a pěvecké činnosti: lidová píseň, gregoriánský chorál, rytířská píseň – např. v provedení souboru Chorea bohemia.

Gotické umění – slohové principy a dobové filozofické myšlení (základní pohled).

Vznik gotiky ve Francii. Gotická architektura u nás (např. Praha, Olomouc, Kutná Hora a regionální památky). Příklady gotického malířství a sochařství. Knižní malba – výzdoba chorálních knih s ukázkami notace (chorální notace, menzurální notace). Tanec (např. basse dance). Literární ukázky. Duchovní i světská píseň.

Vznik a rozvoj vícehlasého zpěvu; vokální polyfonie; Orlando Lasso a Giovanni Palestrina. Různé druhy polyfonních forem. Moteto, madrigal, oratorium. Soudobá interpretace vokální polyfonie.

Poslechové a pěvecké činnosti: např. Palestrina – Píseň písní; Orlando Lasso – madrigal Mattona mia cara, kánony apod.

Renesanční umění – slohové principy a dobové filozofické myšlení (základní pohled).

Umění italské renesance. Česká renesance. Renesanční architektura u nás (např. Telč a regionální památky). Příklady renesančního malířství a sochařství. Manýrismus. Tanec (např. pavana). Literární ukázky. Vícehlas a jeho principy.

Opera – vztah hudby a slova. Spojení projevu divadelního, hudebního, výtvarného a tanečního. Florentská camerata a zrod opery. Barokní opera (Claudio Monteverdi, Georg Friedrich Händel); německý singspiell a Mozartovy opery.

Národní operní školy 19. století – italská opera (Gioacchino Rossini, Giuseppe Verdi), německá opera – hudební drama (Richard Wagner), česká opera (Bedřich Smetana, Antonín

Dvořák), ruská opera (Petr Iljič Čajkovskij, Modest Petrovič Musorgskij); operní realismus Leoše Janáčka, rozvoj slovenské opery – Eugen Suchoň, Ján Cikker.

Poslechové činnosti: např. diafon Světová opera.

Opereta – specifické rysy; hlavní typy. Sociologické předpoklady obliby operety. (Některé skladatelské osobnosti – např. Johann Strauss, Jacques Offenbach, Oskar Nedbal.)

Poslechové a pěvecké činnosti: např. diafon Opereta, muzikál, revue; vybrané ukázky z operetní tvorby.

Mnohotvárnost vokální hudby 20. století: Vokální hudba 20. století a proměny hudebních výrazových prostředků. Hledání nových forem umělecké výpovědi (návrat k jednoaktové opeře, opera pro rozhlas, dětská opera, jazzová opera, kantáta, oratorium). Vztah hudby a slova. Spojení uměleckých druhů.

Poslechové a pěvecké činnosti: např. Claude Debussy – Pelléas a Melisanda, Leoš Janáček – Liška Bystrouška, Bohuslav Martinů – Veselohra na mostě, Václav Trojan – Kolotoč, George Gershwin – Porgy and Bess, Arthur Honegger – Vánoční kantáta, Karol Szymanowski – Stabat Mater; např. lidové písně v úpravě Vítězslava Nováka, Leoše Janáčka, Ilji Humíka, Petra Ebena; esteticky a didakticky vhodné písně jazzové oblasti.

3. Instrumentální hudba

Počátky svěbytné instrumentální hudby: Rozmach instrumentální hudby ve vrcholném baroku a klasicismu; concerto grosso, sonáta, sólový koncert. Rozvoj nástrojové virtuosity (Antonio Vivaldi, Johann Sebastian Bach, Niccolò Paganini, Fryderyk Chopin, Franz Liszt). Poslechové činnosti: např. Johann Sebastian Bach – Temperovaný klavír, Niccolò Paganini – Fantazie na G struně.

Barokní umění – slohové principy a dobové filozofické myšlení (základní pohled). Italský barok. Český barok. Dynamizující a statické tendence v architektuře, sochařství a malířství.

Iluzionismus. Tanec (např. courante). Literární ukázky. Vyhranění rozdílů mezi vokální a instrumentální hudbou, prosazení dur – mollového systému.

Klasicismus – slohové principy a filozofické myšlení (základní pohled). Příklady klasicistního malířství, sochařství a architektury. Empír – sloh Napoleonova císařství a jeho odraz ve výtvarném umění. Tanec (např. gavota). Literární ukázky. V hudbě charakteristická přehledná melodika, nejčastěji směřující k periodicitě.

Symfonie – jako ustálený i dynamicky se rozvíjející hudební druh a jako jeden z ideově a umělecky nejzávažnějších hudebních žánrů. Charakteristika symfonie v období vrcholného klasicismu a tendence dalšího vývoje.

Poslechové činnosti: např. Wolfgang Amadeus Mozart – symfonie C dur Jupiter nebo ukázka z některé ze symfonií Ludwiga van Beethovena či Josefa Haydna.

Programní symfonie – Hector Berlioz – vztah obsahu a formy.

Symfonická básně – Franz Liszt – charakteristická programním zaměřením a volbou mimo-hudebního námětu (literárního, výtvarného).

Hudební drama – Richard Wagner – syntéza všech zúčastněných umění: hudebního, dramatického, výtvarného, tanečního.

Poslechové činnosti: např. Hector Berlioz – Faustovo prokletí. Franz Liszt – Tasso, Vítězslav Novák – V Tatrách, Richard Wagner – Tristan a Isolda.

Romantismus – znaky romantického malířství, sochařství a architektury ve Francii, Německu a u nás. Národní divadlo. Tanec (např. čtverylka). Literární ukázky. Demokratizace hudby, vztahy mezi hudební tvorbou a ostatními uměleckými obory i mimouměleckou skutečností. Rozmach vokální hudby a opery. Využití melodických, rytmických a harmonických prvků typických pro lidovou hudbu jednotlivých národů v „národních školách“.

Rozpornost 20. století: Umělecké směry (impresionismus, expresionismus, neoklasicismus,

neobaroko). Hledání nových vyjadřovacích prostředků. Historické a společenské souvislosti (srovnávat, zařazovat a hodnotit).

Mnohotvárnost instrumentální hudby 20. století: Skladba pro sólový nástroj, pro sólový nástroj s doprovodem orchestru, orchestrální koncert, komorní hudba, baletní hudba, scénická hudba.

Impresionismus – znaky impresionismu ve výtvarném umění. Francouzský a český impresionismus v malířství. Výrazový tanec. Výrazové prostředky vrcholného hudebního impresionismu – melodika, rytmika, uvolňování tónálních vztahů, hledání a proměny v oblasti hudebních forem.

Expresionismus – znaky expresionismu ve výtvarném umění. Vystupňování romantické výrazovosti do exaltace. Cílevědomá destrukce tradičních uměleckých norem. Výrazové prostředky v hudbě – melodika, rytmika, akordika a další.

Neoklasicismus (a neobaroko) – hledání východisek v odkazu minulých uměleckých epoch, jejich přehodnocení a využití v současné hudební tvorbě.

Poslechové a pěvecké činnosti: např. Maurice Ravel – Pavana za mrtvou infantku nebo Bole-ro, Vítězslav Novák – Pan, Eric Satie – Parado, Leoš Janáček – Mládí, Béla Bartók – Podivuhodný mandarin, Igor Stravinskij – Svěcení jara, Dmitrij Šostakovič – Koncert pro trubku, klavír a smyčcový orchestr, Paul Hindemith – Ludus tonalis; lidové písně v úpravě současného skladatele – Ilji Hurníka, Zdeňka Lukáše atd.

4. Průniky a syntézy, hledání nových cest

Skladatel vážné hudby inspirovaný folklorem (např. Leoš Janáček, Bohuslav Martinů), jaz- zem (např. pařížská Šestka, Bohuslav Martinů atd.), mimoevropskými kulturami (např. u G. Pucciniho – japonskou, C. Debussyho – javánskou, O. Messiaena – indickou).

- pokusy o rozšíření palety výrazových prostředků (např. Sergej Prokofjev – Sarkasmy);
- čtvrttónová hudba (např. Alois Hába – Matka);
- hudba třetího proudu (např. Pavel Blatný);
- bitonalita, polytonalita.

5. Populární hudba

Společenské funkce populární hudby; estetická, sociologická a komerční hlediska.

Píseň a tanec jako výraz doby

- píseň národního obrození;
- lidová píseň, lidovka, kabaretní písnička a šanson;
- lidová píseň a folklor „druhotné existence“;
- protest song, „budovatelská“ píseň, folková písnička.

Charakteristika jednotlivých písňových druhů. Melodická, harmonická, instrumentální a textová složka. „Nepřekročitelnost“ jednoduchých formových typů (vycházející z principu tzv. zodpovědné vazby).

Poslechové a pěvecké činnosti: typické ukázky jednotlivých písňových druhů.

Jazz

- kořeny jazzu (spirituál, work song, blues, ragtime, evropské vlivy);
- tradiční jazz (instrumentální a vokální projev, improvizace);
- swing (metrorytmika, scat, role skladatele a aranžéra; evergreen);
- poswingový vývoj (be bop, cool jazz, west coast, soul, jazzrock, free jazz).

Poslechové a pěvecké činnosti: typické ukázky jednotlivých stylů; osvojení písní ovlivněných dixilandem a swingovou hudbou.

Muzikál – specifické rysy, souvislost s vývojem populární hudby. Revue.

Poslechové a pěvecké činnosti: např. diafon – Opereta, muzikál, revue; ukázky z muzikálů;

osvojení písničky Jaroslava Ježka, Jiřího Voskovce a Jana Wericha, Jiřího Suchého a Jiřího Šlitra a dalších.

Rocková hudba a další stylově-žánrové druhy a typy

- rhythm and blues;
- rock (rock and roll, vývoj od Beatles po současnost);
- country and western;
- „střední proud“, diskotéková hudba a tanec;
- punk, nová vlna, reggae, neorock, world music...;
- rap a hiphop;
- techno, taneční hudba 90. let.

Poslechové a pěvecké činnosti: typické ukázky jednotlivých druhů rockové hudby; osvojení vhodné rockové a country písně.

Umění a technika (hudba „vyráběná ve studiu“, hudba „komponovaná“ počítačem). Textové a obrazové ukázky.

Obsah a forma. Řád a nahodilost. Obecná a jedinečná. Normy v umění. Hodnoty v umění a v životě. Konvence a nové myšlení. Svět a jeho proměny. Životní styl.

Přehled doporučených tematických celků

(Hudební výchova „R“ – 3. a 4. ročník čtyřletého gymnázia,
7. a 8. ročník osmiletého gymnázia)

1. Pěvecké, instrumentální a hudebně pohybové činnosti
2. Umělec – tvůrce uměleckého díla
3. Umělecké dílo
4. Interpret
5. Posluchač uměleckého díla
6. Evropská hudba – hudba mnoha kultur
7. Hudba a jiné druhy umění
8. Slohová a stylová analýza
9. Kritické hodnocení

Obsah tematických celků

1. Pěvecké, instrumentální a hudebně pohybové činnosti

Pěvecké, instrumentální a hudebně pohybové činnosti jsou organickou součástí každé vyučovací jednotky. Ve shodě s profesní orientací žáků věnujeme přiměřenou pozornost aktivnímu projevu žáků

2. Umělec – tvůrce uměleckého díla

Nadání, dědičnost (např. rodina Bachů, rodina J. Bendy), „zázračné děti“ (např. W. A. Mozart); talent – jeho výchova.

Vznik hudební skladby – proces vzniku, inspirace – např. lidovou hudbou, lidovou slovesností, obrazem nebo jiným uměleckým dílem. Objednávka uměleckého díla.

Originalita uměleckého díla, individuální styl, skladatel syntetik („klasik“), manýra, epigonství a eklekticismus.

Pěvecké a poslechové činnosti: např. skladby inspirované jiným druhem umění (M. P. Musorgskij – Obrázky z výstavy apod.).

3. Umělecké dílo

Forma hudební skladby, obsah hudebního díla.

Písníová forma, variace, rondo, suite. Sonátová forma v rámci jediné věty, sonátové rondo,

cyklická sonátová forma. Neimitační a imitační technika. Fuga – vrcholný typ evropské imitační formy, její užití v hudební tvorbě všech hudebních epoch až po současnost.

Pěvecké činnosti: např. zpěv lidových a umělých písní s určováním jejich formy; kánon.

Poslechové činnosti: např. V. Novák – Slovácká suita, A. Berg – Lyrická suita pro smyčcový kvartet, J. S. Bach – Umění fugy, užití fugy v tvorbě skladatelů 19. a 20. stol. – např. B. Smetana – Z českých luhů a hájů apod.

4. Interpret

Sólista, duo, trio, kvarteto, orchestr, sbor atp. Nároky technického a tvůrčího interpretačního uchopení díla. Stylová interpretace, virtuozita. Skladatel a interpret v jedné osobě – např. L. van Beethoven, B. Bartók, I. Stravinskij, I. Hurník apod. Psychická a fyzická náročnost hudební interpretace. Dirigent a hudební těleso. Výchova k schopnosti hodnotit interpretační výkon. Pěvecké interpretační umění – pěvecké techniky a intonační systémy.

Umělecké školství. Výchova skladatelů a interpretů na uměleckých školách; muzikologie. Studium hudební výchovy na pedagogické fakultě. Významné interpretační soutěže u nás i v zahraničí např. Pražské jaro, Mladá Smetanova Litomyšl, Svátky písní v Olomouci apod. Slavní interpreti u nás i v zahraničí.

Pěvecké činnosti: spojit s kapitolou o pěveckých technikách a intonačních systémech (u rozsahu učiva přihlídnout k profesní orientaci žáků).

Poslechové činnosti: např. S. Richter, J. Panenka, D. Oistrach, J. Suk apod. – srovnat interpretační přístup ke stejným skladbám (např. klavírní sonáty, houslové sonáty apod.).

5. Posluchač uměleckého díla

Výchova aktivním a pasivním stykem s hodnotnou uměleckou hudbou. Hudební vkus – souvislost s rozvojem hudebnosti. Estetické hodnocení – atributy dobré hudby x dílo technicky, nedokonalé, kýčovitě, podbíživost, napodobenina.

Poslechové činnosti: např. srovnat úpravu lidové písně určenou pro folklorní soubor s úpravou téže písně pro dechový orchestr, jazzovou či rockovou skupinu; klasika a epigon v operetě; vážná hudba a její transformace do jiných žánrových poloh.

Zájem a aktivní snaha sledovat hudbu – vážná hudba a prostředí koncertní síně. Populární hudba a prostředí její produkce. Publikum a jeho projevy při klasické a moderní hudbě. Vlastní fonotéka, reprodukční technika.

Koncertní život u nás (region, město, stát). Hudební mládež, Česká hudební společnost a další organizátoři koncertního života.

Pěvecké činnosti: podle profesní orientace žáků.

Poslechové činnosti: například vystoupení některého z interpretů z místa našeho působiště.

6. Evropská hudba – hudba mnoha kultur

Společné místo různých národních kultur v současném světě, jejich mísení a vzájemné vlivy. Evropská hudební kultura: např. předklasicismus (vliv české hudební emigrace na evropskou hudbu). Vliv ruské hudby v západní Evropě na počátku 20. stol. Prvky asijských hudebních kultur v tvorbě evropských skladatelů; vpád afroamerického folkloru do Evropy. Vzájemné ovlivňování mezi jednotlivými druhy a žánry evropské hudby. Rozdíly a posuny v systému estetických hodnot.

Český hudební skladatel vážné hudby a evropská hudba. Postavení české populární hudby v evropském a světovém kontextu.

Pěvecké činnosti: podle profesní orientace žáků.

Poslechové činnosti: např. ukázky hudby odlišných tónových systémů; srovnání hudby angloamerické a české v jejím základním žánrovém dělení.

Instrumentální činnosti: interpretace doprovodů písní i doprovody improvizované. Tvořivě vytváření jednoduchých formových typů.

Hudebně pohybové činnosti v návaznosti na učivo a podmínky ve třídě.

7. Hudba a jiné druhy umění

Hudba a poezie (literatura jako inspirativní zdroj, různé možnosti a způsoby ztvárnění atp.) např. sborová tvorba – lidová poezie, zhudebnění básně – např. u J. B. Foerstra a P. Ebena.; jazz and poetry – např. L. Hulan, J. Kainar; J. Seifert – Mozartiana; V. Hrabě a hudba jeho generace.

Hudba a řeč (např. L. Janáček – nápěvková teorie); rytmizace a melodizace textu, přízvuk v řeči a hudbě, jazykové prostředky v opeře a populární hudbě.

Hudba a výtvarné umění (vzájemné vlivy ve všech historických epochách).

Hudba a film, další možnosti uplatnění hudby ve filmu (např. hudba k loutkovému filmu – J. Trnka). Hudební filmy muzikálového typu (Kdyby tisíc klarinetů apod.).

Hudba a pohyb – balet, výrazový tanec, hudba a pantomima apod. (práce s filmem či videozáznamem – např. P. I. Čajkovskij – Labutí jezero apod.).

Hudba a rozhlas – hudba k rozhlasovým hrám a dalším pořadům, hudba jako zvuková kulisa, vzdělávací pořady o hudbě.

Hudba a divadlo (v činohře, revui, muzikálu).

Hudební drama (např. opery R. Wagnera).

Současné trendy – snahy o novou syntézu mezi jednotlivými druhy umění (např. M. Kocáb – Odysseus).

8. Slohová a stylová analýza

Pokusy o analýzu základních dobových slohů na vybraných skladbách.

– formové změny,

– výrazové prostředky (melodika, harmonie, instrumentace – např. skladby Orlanda di Lassa, J. S. Bacha, W. A. Mozarta, H. Berlioze, M. Ravela, B. Martinů atp.).

Pokusy o charakteristiku skladatelského typu v oblasti nonartificiální hudby (např. J. Ježek, J. Šlitr apod.).

9. Kritické hodnocení

Metody kritického hodnocení – konkrétně na vybraných skladbách.

Kritická hodnocení hudební skladby.

Kritické hodnocení interpretace (např. koncertního vystoupení apod.).

Hudební publicista, hudební kritik, hudební vědec.

Pěvecké činnosti: podle profesní orientace žáků.

Instrumentální a hudebně pohybové činnosti: v návaznosti na učivo a podmínky ve třídě.

III. Přístupy k obsahu a organizaci výuky

Předmět hudební výchova má v učebním plánu vymezenou pevnou časovou dotaci pro 1. a 2. ročník čtyřletého gymnázia a pro 5. a 6. ročník osmiletého gymnázia. V rámci estetické výchovy se vyučuje v alternaci s výtvarnou výchovou a pro žáky se stává předmětem povinným.

Hudební výchova v prvním a druhém ročníku čtyřletého gymnázia a pátém a šestém ročníku gymnázia osmiletého je zaměřena na vývoj evropské hudby od prvopočátků hudební kultury až po 20. století jak v rovině hudby artificiální, tak nonartificiální. Střídání uměleckých

epoch je ve vazbě na další umělecké druhy osvětlováno prostřednictvím hudebního materiálu. Při osvojování a porovnávání různých druhů a žánrů hudby, a to jak v oblasti artificiální (umělecké), tak i nonartificiální (populární), a hledání paralel s ostatními druhy umění žáci dospívají k pokusům hodnotit hudební díla především z estetického hlediska.

Předmět estetická výchova, který zahrnuje hudební a výtvarnou výchovu, je v učebním plánu označen „R“ pro 3. a 4. ročník čtyřletého gymnázia a 7. a 8. ročník osmiletého gymnázia. Zařazení předmětu hudební výchova do těchto ročníků a jeho časová dotace je v plné kompetenci ředitele gymnázia. Při rozhodování o zařazení předmětu do učebního plánu by měl ředitel gymnázia zohlednit zájmy žáků v této vzdělávací oblasti.

Ve třetím a čtvrtém ročníku gymnázia čtyřletého stejně jako v sedmém a osmém ročníku gymnázia osmiletého dochází na základě osvojených poznatků z ročníků nižších k hlubší analýze hudebního díla a kvalitativně vyšší práci s hudebním materiálem. Žáci se seznamují s takovými estetickými kategoriemi jako umělec, interpret, posluchač, umělecké a neumělecké dílo apod. Jelikož předmět hudební výchova v těchto ročnících navštěvují především žáci, kteří cílí k povolání, jež souvisí s hudbou, předpokládá se i aktivnější přístup k nabízenému hudebnímu materiálu – stylová interpretace díla – pěvecká, instrumentální, slohová a stylová analýza, kritická hodnocení. Žáci se jednak zaměřují na hudbu jim známou z nižších ročníků, jednak na hudbu zcela novou. Pronikají do problematiky, kterou s sebou přináší slohová syntéza, hudba a multimediální tvorba, vzájemné střety a průniky artificiální a nonartificiální hudby apod. Výuku lze realizovat podle **doporučených tematických celků**.

Odborný gestor VÚP: Mgr. Alexandros Charalambidis, Mgr. Dalibor Matoška